

ARCHÍV ÚSTAVU PAMÄTI NÁRODA

Krajská správa ZNB Správa Štátnej bezpečnosti v Banskej Bystrici 6. odbor (1964) 1966 – 1990

Čiastkový inventár

Spracovala: Mgr. M. Macová
Bratislava 2015

ÚVOD

Predkladaný čiastkový inventár sprístupňuje materiály archívneho fondu Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti Správy Štátnej bezpečnosti v Banskej Bystrici. Konkrétne ide o materiály dokumentujúce činnosť 6. odboru Správy ŠtB v Banskej Bystrici prevažne v rokoch 1983 – 1989, fragmentovite od roku 1964.

Krajské správy ZNB boli zriadené rozkazom ministra vnútra ČSSR č.12 v roku 1966. Ako územné zložky bezpečnostného aparátu štátu bezprostredne nahradili zrušené krajské správy ministerstva vnútra. Ich úlohou bolo priamo riadiť a koordinovať činnosť aparátu Štátnej a Verejnej bezpečnosti a ich spoluprácu s ostatnými orgánmi štátnej správy v krajoch. Krajská správa ZNB sa členila na funkčné a výkonné útvary. Medzi funkčné útvary bol začlenený vnútorný odbor, inšpekcia náčelníka, kádrový a organizačný odbor, hospodársky odbor, spojovací odbor, skupina zvláštnych úloh, neskôr aj krajské stredisko automatizácie a zdravotnícky ústav KS ZNB. K výkonným útvarom patrili odbor rozvedky¹, správa ŠtB, odbor vyšetrovania ŠtB, správa VB, odbor vyšetrovania VB a neskôr aj krajský odbor pasov a víz. KS ZNB so sídlom v Banskej Bystrici bola útvarom pre zabezpečovanie úloh štátnej a verejnej bezpečnosti na území Stredoslovenského kraja.

Správa ŠtB so sídlom v Banskej Bystrici zabezpečovala jednotný výkon činnosti útvarov štátnej bezpečnosti na území Stredoslovenského kraja. Podľa zachovaného organizačného poriadku z roku 1976² vykonávala Správa ŠtB na celom území kraja kontrarozvednú činnosť orientovanú na objasňovanie a dokumentovanie činnosti rozvedok kapitalistických štátov, proti šíreniu ideologickej diverzie zo strany vnútorného nepriateľa a v neposlednom rade činnosť zameranú na ochranu čs. ekonomiky. Na čele Správy ŠtB stál náčelník, ktorý spolu so svojím zástupcom zodpovedal za činnosť podriadených odborov a oddelení vykonávajúcich konkrétne

¹ Odbory rozvedky boli v roku 1969 vyňaté z organizácie KS ZNB a začlenené ako súčasť centrály rozvedky – Oblastné odbory I. správy ZNB.

² Rozkaz N KS ZNB v Banskej Bystrici č. 2/1976: Organizačný poriadok Krajskej správy ZNB Banská Bystrica – vydanie.

úlohy v jednotlivých problematikách. V 80. rokoch pracovali v rámci Správy ŠtB tri operatívne odbory (1., 2. a 3. odbor), odbor sledovania (4. odbor), odbor spravodajsko-technických úkonov (6. odbor), vnútorné oddelenie, samostatné vyhodnocovacie a štatisticko-evidenčné oddelenie, neskôr aj odbor pasov a víz a oddelenie letiskovej kontroly. K priamo riadeným útvarom Správy ŠtB patrili aj vysunuté pracoviská zriadené v niektorých okresoch (Dolný Kubín, Čadca, Lučenec, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš a Žiar nad Hronom).

Úlohou 6. odboru bolo zabezpečovať pre operatívne odbory Správy ŠtB špeciálne spravodajsko-technické úkony (STÚ). Patrili medzi ne najmä odpočúvanie, tajné prehliadky, skryté pozorovanie či previerky korešpondencie. Každý z týchto úkonov mal svoje krycie označenie.³ K najčastejšie využívaným STÚ zo strany operatívnych odborov Správy ŠtB Banská Bystrica patrili NÁKUP – úkolová previerka korešpondencie, PRESTAVBA – telefónne odpočúvanie, DIAGRAM – dlhodobé odpočúvanie, ANALÝZA – tajná technická prehliadka a ŠTATISTIKA – krátkodobé odpočúvanie. Menej sa využívali APARÁT – skryté pozorovanie a foto, VÁZA – výberová previerka korešpondencie či ZVUK – previerka k odhaleniu príjmu nelegálneho rádiového vysielania.⁴

Všetky písomnosti a fotodokumentácia vznikajúce pri vykonávaní STÚ sa ukladali výhradne do zväzkov spravodajskej techniky. Patrili medzi ne tzv. spravodajské zväzky (zväzky tajných spolupracovníkov spravodajskej techniky, objektové zväzky, zväzky konšpiračných a prepožičaných bytov), zväzky vedené na jednotlivé STÚ, zväzky D určené na ukladanie písomných záznamov získaných z STÚ a zväzky L založené na dokumenty súvisiace s dodržiavaním smerníc a s rozvojom foriem a metód práce na odboroch spravodajskej techniky. Ukončené zväzky spravodajskej techniky sa archivovali výlučne na VI. správe ZNB v Prahe.⁵

³ Zoznam všetkých STÚ aj s ich krycimi názvami používanými v 80. rokoch je uvedený v Smerniciach pre používanie spravodajskej techniky A-oper-VI-1, vydaných rozkazom MV ČSSR č. 18/1980.

⁴ Archív ÚPN, fond Krajská správa ZNB Správa ŠtB v Banskej Bystrici, Vnútorné oddelenie 1966 – 1988, Využívanie STÚ a sledovania v procese kr. rozpracovania, i. č. 38, spis č. 109, kr. 35.

⁵ Rozkaz MV ČSSR č. 18/1980 – Smernice pre používanie spravodajskej techniky (A-oper-VI-1), Smernice o evidencii a registrácii zväzkov spravodajskej techniky a spolupracovníkov spravodajskej techniky (A-oper-VI-2).

V 80. rokoch pracovali na 6. odbore dve oddelenia, vnútorná skupina a vysunuté pracovisko v Žiline. Pracovníci prvého oddelenia zabezpečovali pre operatívne odbory všetky spravodajsko-technické úkony okrem previerky korešpondencie. Viedli zväzky tajných spolupracovníkov spravodajskej techniky a montážne technické zväzky. Medzi ich povinnosti patrila tiež príprava, údržba a montáž pridelených technických zariadení. Súčasťou prvého oddelenia bola aj skupina vyťažovania, ktorá mala za úlohu písomné spracovávanie operatívnych poznatkov získaných vyťažovaním technických úkonov pre príslušné operatívne útvary. Druhé oddelenie vykonávalo podobný súbor činností v rámci spravodajsko-technických úkonov previerky korešpondencie. Vnútorná skupina odboru sa okrem vedenia podacích denníkov, evidencií a kartoték, venovala aj spracovávaniu mesačných hlásení a štatistických prehľadov o činnosti 6. odboru pre VI. správu ZNB, či štvrtročných prehľadov o vykonaných technických úkonoch v rámci Stredoslovenského kraja pre náčelníka Správy ŠtB. Vysunuté pracovisko 6. odboru zabezpečovalo plynulý chod sledovacieho pracoviska na poštovom úrade 2 v Žiline. Náplňou jeho činnosti bolo samostatné spracovávanie a výber podozrivých zásielok v rámci spravodajsko-technických úkonov previerky korešpondencie.⁶

Metodicky bol 6. odbor riadený federálnou Správou výkonnej spravodajskej techniky, tzv. VI. správou ZNB. Šiesta správa vypracovávala dlhodobé koncepcie, smernice a metodické pokyny pre útvary spravodajskej techniky, určovala hlavné smery odbornej činnosti odborov a kontrolovala ich dodržiavanie. Zabezpečovala tiež vybavenie útvarov príslušnými spravodajsko-technickými prostriedkami a špeciálnymi pomôckami. Okrem metodickej pomoci poskytovala VI. správa podriadeným zložkám aj praktickú pomoc pri riešení technicky náročných spravodajsko-technických úkonov. V neposlednom rade vydávala VI. správa krycie preukazy, legalizačné pečiatky a iné krycie pomôcky pre kontrarozviedne útvary a viedla o nich celoštátnu evidenciu.⁷

Zachovaný materiál pochádzajúci z činnosti 6. odboru Správy ŠtB Banská Bystrica je veľmi torzovitý. Väčšiu časť dokumentov prevzal Archív Ústavu pamäti

⁶ Archív ÚPN, fond KS ZNB Správa ŠtB v Banskej Bystrici, Vnútorné oddelenie 1966 – 1988, Organizačná štruktúra odborov S ŠtB a oddelení ŠtB v kraji, I. č. 45, kr. 13.

⁷ Rozkaz MV ČSSR č. 2/1981: Organizačný poriadok správy výkonnej spravodajskej techniky.

národa od Archívu Ministerstva vnútra SR Nitrianska Streda v roku 2007. Niekoľko jednotlivín sme vyčlenili aj z materiálu, ktorý odovzdala Archívu Ústavu pamäti národa Slovenská informačná služba v rokoch 2004 a 2005. Išlo o spisový materiál pôvodne určený na skartáciu.

Pri usporadúvaní materiálu a tvorbe štruktúry fondového oddelenia sme sa snažili zrekonštruovať a rešpektovať pôvodnú spisovú manipuláciu v registratúre pôvodcu. Po rozboře sme zistili, že spisové materiály sa členili podľa stupňa utajenia do dvoch kategórií, na spisy prísne tajné a spisy tajné a obyčajné, čomu zodpovedalo aj vedenie podacích protokolov. V každom roku sa viedol osobitne podací denník pre prísne tajné a osobitne podací denník pre tajné a obyčajné spisy. Následne bol spisový materiál manipulovaný po ročníkoch, v rámci nich bol uložený podľa podacích čísel. Táto štruktúra zostala zachovaná aj s ohľadom na dobrú využiteľnosť podacích protokolov, ktoré boli vedené veľmi starostlivo a je v nich zaznamenaný celý pohyb spisu až po jeho uloženie, resp. zničenie.

Štruktúra fondového oddelenia je nasledovná:

I REGISTRATÚRNE POMÔCKY

II SPISOVÉ MATERIÁLY

II/A Spisy prísne tajné (PT)

II/B Spisy tajné a obyčajné (T+O)

V skupine pod signatúrou I sú uložené registratúrne pomôcky. Konkrétne ide o podacie protokoly tajných a prísne tajných spisov. Uložené sú tu aj registračné protokoly jednotlivých spravodajsko-technických úkonov. Každá pomocná kniha tvorí samostatnú inventárnu jednotku.

Skupinu so signatúrou II predstavujú spisové materiály. Prvú časť (II/A) tvoria spisy prísne tajné, druhá časť (II/B) obsahuje spisy tajné a obyčajné. Inventárnou jednotkou je tu ročník spisov. V rámci roka sú spisy uložené podľa čísel pridelených z podacieho protokolu. Čísla spisov sú uvedené v zátvorke za registmi. V prípade, že ide o spis preprotokolovaný, je táto skutočnosť uvedená v zátvorke za registom.

Ako sme už spomenuli vyššie, sprístupnený archívny materiál je súčasťou archívneho fondu KS ZNB Správa ŠtB Banská Bystrica. Časový rozsah fondu je vymedzený rokmi 1966 – 1990. Materiály fondového oddelenia sprístupnené v tomto inventári, najmä registratúrne pomôcky a väčšina spisového materiálu, pochádzajú z rokov 1983 – 1989. Dokumenty z činnosti 6. odboru pred roka 1983 boli sprístupnené pracovníkmi Štatisticko-evidenčného odboru Vnútornej a organizačnej správy FMV v Spišskom Podhradí v rokoch 1984 a 1989 vo forme inventárov, ktoré sa nachádzajú v Archíve Ústavu pamäti národa.⁸ Súčasťou nami spracovaného fondového oddelenia sú však aj staršie materiály, pochádzajúce z rokov 1966 – 1976. Išlo o materiály ponechané na 6. odbore kvôli zabezpečeniu plynulého chodu jeho práce. Konkrétne sú to technické predpisy pre špeciálne prístroje používané na 6. odbore nepretržite počas celej doby jeho činnosti. Jeden z týchto dokumentov pochádza ešte z roku 1964, kedy bol 6. odbor súčasťou Krajskej správy MV. Rok 1964 preto uvádzame v zátvorkách pred časovým rozsahom fondového oddelenia.

Hoci sa z činnosti 6. odboru zachoval len zlomok materiálu, obsahuje dokumenty, ktoré môžu byť pre bádateľskú verejnosť zaujímavé. Ide predovšetkým o návody na obsluhu zariadení používaných na 6. odbore pri spravodajsko-technických úkonoch ako bolo napr. odpočúvanie či previerka korešpondencie.

Materiál 6. odboru obsahuje 29 inventárnych jednotiek a je uložený v 4 archívnych krabiciach.

⁸ LONGAUEROVÁ, E.: Krajská správa ZNB Správa ŠtB Banská Bystrica a útvary ŠtB v Stredoslovenskom kraji - II. diel, Spišské Podhradie 1984; LONGAUEROVÁ, E.: Krajská správa ZNB Správa ŠtB Banská Bystrica a útvary ŠtB v Stredoslovenskom kraji - III. diel, Spišské Podhradie 1989.

I REGISTRATÚRNE POMÔCKY

Inv. č.	Obsah	Rok	Kr. č.
1	Podací protokol PT	1983	1
2	Podací protokol PT	1989	1
3	Podací protokol PT	1990	1
4	Podací protokol T+O	1983	1
5	Podací protokol T+O	1989	1
6	Podací protokol T+O	1990	1
7	Registračný protokol STÚ ANALÝZA	1982 – 1989	1
8	Registračný protokol STÚ DIAGRAM	1981 – 1989	1
9	Registračný protokol STÚ NÁKUP	1985 – 1989	1
10	Registračný protokol STÚ NÁKUP	1989	2
11	Registračný protokol STÚ PRESTAVBA	1985 – 1989	2
12	Registračný protokol STÚ ŠTATISTIKA	1982 – 1989	2

II SPISOVÝ MATERIÁL

III/A Spisy prísne tajné (PT)

Inv. č.	Obsah	Rok	Kr. č.
13	Základná koncepcia vyhľadávania utajeného spojenia v poštovom styku a hľadiská výberu podozrivých zásielok používané vyhľadávacími a vyhodnocovacími úsekmi previerky korešpondencie (253).	1982	2
14	Spresnenie zamerania a súčasný stav pri realizácii v STÚ VÁZA (251).	1985	2
15	Zápis z kontrolného dňa k plneniu úloh súvisiacich s využívaním výpočtovej techniky v celoštátnom systéme služby PK, Číselník systému S-2, časť E (181); Zoznam telefónnych čísel funkcionárov 2. odboru VI. správy ZNB (263); Zápis z celoštátneho seminára pracovníkov STÚ VÁZA zo dňa 9.12.1986 (291).	1986	2
16	Metodický pokyn pre spracovanie zásielok v akcii ALBA, Metodický pokyn pre spracovávanie zásielok neznámych pisateľov, Číselníky informačného systému S-2 pre previerky korešpondencie časti A – zápis informácií, B- zvláštne druhy zápisu, C – doplňovanie informácií, D – korekcie informácií, F – analýza výstupnej zostavy (84); Zápis z celoštátnej porady pracovníkov STÚ VÁZA zo dňa 30.9.1987 (252); Správa o situácii na úseku vyhľadávania utajeného spojenia rozvedok hlavného protivníka v medzinárodnom poštovom styku (310).	1987	3
17	Pracovné predpisy pre úseky operatívno-technického výberu STÚ VÁZA (49) (preprotokolované z roku 1982); Pracovný postup pre spracovávanie zásielok na úseku operatívno-technického výberu STÚ VÁZA (50) (preprotokolované z roku 1982); Materiály o vykonaní revízie elektrozariadenia TERMOS (76); Zápis	1988	3

- 17 z celoštátnej porady pracovníkov STÚ VÁZA a GE na 2. odbore VI. správy ZNB zo dňa 11.10.1988 (205); Zameranie k realizácii STÚ VÁZA v celoštátnom vyhľadávacom systéme (228). 1988 3
- 18 Zápis z celoštátnej porady pracovníkov STÚ VÁZA zo dňa 7. – 9.11.1989, Základná koncepcia vyhľadávania utajeného spojenia v poštovom styku a hľadiská výberu podozrivých zásielok, Pracovný postup a predpis pre evidenčný systém STÚ VÁZA (221); Dodatok k protokolu o odovzdaní TS TÚ DIAGRAM/403 v akcii Cudzinci do obsluhy operatívneho pracovníka 1. odboru Správy ŠtB (bez čísla); Záznam o zrušení a zdemontovaní všetkých prostriedkov VST pracovníkmi 6. odboru (bez čísla). 1989 3

II/B Spisy tajné a obyčajné (T+O)

Inv. č.	Obsah	Rok	Kr. č.
19	Technický predpis pre prístroj PAVEL II (bez čísla).	1964	3
20	Technický predpis pre prístroj JAZERO (bez čísla).	1966	3
21	Technický predpis pre prístroj CHEB (bez čísla).	1967	4
22	Technický predpis pre prístroj VLADIMÍR stabilný TI-327 (bez čísla).	1974	4
23	Technický predpis pre prístroj JAZERO II TI-342 (bez čísla).	1975	4
24	Návod na obsluhu technického zariadenia JAZERO TI-291 a protokol o jeho likvidácii (45).	1976	4
25	Návrh na vyradenie písomností 6. odboru za rok 1977 (18).	1983	4
26	Oznámenie o plánovanej úprave osvetlenia na technickom zariadení PAVEL III (bez čísla); Základný technický predpis a návod na obsluhu prístroja SPEFO 8-2 (bez čísla).	1984	4
27	Doplňok k návodu na obsluhu technického zariadenia TERMOS, Správa zo školenia technikov k zariadeniu TERMOS (89).	1986	4
28	Telefónny zoznam funkčných útvarov KS ZNB (76).	1988	4
29	Materiály z revízie elektroinštalácie technického zariadenia TERMOS (58).	1989	4

ZOZNAM SKRATIEK:

- ČSSR – Československá socialistická republika
FMV – Federálne ministerstvo vnútra
KS ZNB – Krajská správa Zboru národnej bezpečnosti
O – obyčajné
PK – previerka korešpondencie
PT – prísne tajné
STÚ – spravodajsko-technický úkon
ŠtB – Štátna bezpečnosť
T – tajné
TS – tajný spolupracovník
TÚ – technický úkon
VB – Verejná bezpečnosť
VST – výkonná spravodajská technika
ZNB – Zbor národnej bezpečnosti